

Příručka pro zpracování bibliografických odkazů při psaní diplomových a seminárních prací

© **Marek Skovajsa 2006**

pro Katedru Občanský sektor, FHS UK Praha

Cílem tohoto manuálu je poskytnout co nejuplněnější návod pro správné odkazování na citovanou literaturu a některé další formální náležitosti studentům OS píšícím diplomové práce. Manuál je rozčleněn do těchto částí:

I. Bibliografické odkazy

Samostatné publikace

Texty ve sbornících

Články v časopisech

Nestandardní případy

Další druhy citovaných dokumentů

Organizace seznamu literatury

Pravidla pro uvádění odkazovacích závorek v textu

II. Další editační pokyny

Přímé citáty v textu

Uvádění překladů z cizojazyčné literatury

III. Tabulky, grafy, obrázky a schémata

I. Bibliografické odkazy

Akademická práce je založena na znalosti existující literatury k danému tématu nebo výzkumnému problému. S literaturou je třeba pracovat: navazovat na ni, polemizovat s ní, používat ji jako odrazový můstek pro vlastní zkoumání. Využívání výsledků práce jiných bez výslovného odkazu se považuje za nepřijatelné a bývá označováno velmi negativně zabarveným termínem "plagiátorství". Druhým extrémem je totální závislost na literatuře a vršení stovek nebo tisíců citací v jednom textu. To jistě také není žádoucí, ale citovat se v akademických textech musí, a to navíc určitým dohodnutým způsobem.

Možností odkazování na využívanou literaturu existuje celá řada. S troškou přehánění se dá říci, že každé nakladatelství, časopis nebo škola mají svůj vlastní citační styl. Studenti katedry Občanský sektor mají na výběr ze dvou možností. Mohou se řídit českou verzí mezinárodní citační normy ISO 690-2 (popřípadě normy ISO 690-2e pro elektronické dokumenty), o níž se dozví to základní např. na těchto webových stránkách:

http://home.zf.jcu.cz/public/users/urbanek/buddy/citace_iso_690.htm

<http://www.gacr.cz/~brt/bibref/bibref.html>

<http://www.collectionscanada.ca/iso/tc46sc9/standard/690-1e.htm> pro ISO 690

<http://www.collectionscanada.ca/iso/tc46sc9/standard/690-2e.htm> pro ISO 690-2.

Druhou možností je citační systém, který je popsán v tomto manuálu a který patří k tzv. harvardskému typu. Jeho principem je odkazování pomocí závorek umístěných přímo v textu

na položky uvedené v seznamu literatury, který se zpravidla objevuje na konci příslušné publikace. Položky v seznamu literatury obsahují všechny údaje potřebné ke spolehlivé identifikaci citovaného dokumentu. Odkazovací závorky v textu zase obsahují minimální součást položky ze seznamu literatury potřebnou pro její identifikaci a rychlé vyhledání.

Jak napovídá jeho název, tento systém pochází z angloamerické oblasti. I díky tomu se dnes stal systémem velmi rozšířeným a v mezinárodním vědeckém provozu alespoň v sociálních vědách jasně převládajícím.

Také citačních způsobů harvardského typu existuje celá řada. Odchyšky jsou však nepodstatné, zatímco princip zůstává stejný. Následující přehled například stanoví, že závorky v textu jsou kulaté (), ale stejně tak dobře mohou být hranaté []. Uvedené příklady bibliografických citací také vždy uvádějí celá křestní jména autorů, systém však funguje stejně dobře, uvádějí-li se jenom iniciály křestních jmen autorů. Rozhodnutí o závorkách a iniciálách je tedy možné nechat na každém studentovi. Je však nutné, aby citační styl byl konzistentní, tj. aby se v textu nestřídaly odkazy v kulatých a hranatých závorkách nebo v seznamu literatury celá křestní jména s iniciálami.

Následující přehled se snaží zmapovat základní případy citované literatury a upozornit na hlavní pravidla, a někdy i úskalí, jejího citování. Pod každým příkladem bibliografického odkazu na citovanou literaturu je uveden způsob odkazování na tuto položku v textu.

Bibliografických údajů o každé publikaci existuje celá řada, ale ne každý je nezbytný k tomu, co je pro naše potřeby podstatné: k jednoznačné identifikaci textů, z nichž při psaní čerpáme. Následující přehled se většinou omezuje na základní údaje nezbytné pro každou bibliografickou citaci, občas uvádí některá užitečná rozšíření. O mnoha dalších rozšiřujících údajích (jako např. mezinárodní kódy ISBN nebo ISSN nebo celkové počty stran) se však ani nezmiňuje. Realita citované a citovatelné literatury je však i bez toho hodně složitá a v tomto přehledu se jistě nedají najít pravidla pro citování jakékoli představitelné položky. I tam, kde žádné přesné pravidlo není formulováno, je však možné se aspoň pokusit postupovat analogicky podle některého popsaného případu.

Samostatné publikace

Pod toto označení patří několik ne zcela totožných typů publikací . Jeden ze základních žánrů odborné literatury představuje monografie čili to, čemu se často říká „kniha“. Kromě tohoto nejjednoduššího typu samostatné publikace napsané jedním autorem však také existují např. monografie více autorů a autorských kolektivů, editované sborníky nebo publikace bez osobního autorství.

Základní schéma citace:

Příjmení autora, Křestní jméno. Rok vydání. Název. Místo vydání: Název nakladatelství.

Müller, Karel. 2002. *Češi a občanská společnost. Pojem, problémy, východiska*. Praha: Triton.
(Müller, 2002)

Zde jsou některé možné variace tohoto základního schématu:

Chcete-li uvést pořadí vydání:

Müller, Karel. 2003. *Češi a občanská společnost. Pojem, problémy, východiska*. 2. vydání. Praha: Triton.
(Müller, 2003)

Chcete-li uvést první vydání:

(hodí se, citujete-li některou klasickou práci, jinak je ovšem tímto vhodné šetřit, protože údaj často není podstatný a jen zbytečně prodlužuje odkazy)

Almond, Gabriel A., Sidney Verba. [1963] 1989. *The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Newbury Park: Sage.
(Almond, Verba, [1963] 1989)

Bakalářské, diplomové, disertační nebo jiné práce:

Trambová, Lenka. 2004. *Grantový cyklus ve statutech českých nadací*. Nepublikovaná diplomová práce. Praha: FHS UK.
(Trambová, 2004)

Publikace více autorů

(obrací se křestní jméno a příjmení pouze prvního autora, autoři se obvykle uvádějí v tom pořadí, v jakém jsou uvedeni ve zdrojové publikaci. Pokud se stane, že na obálce jsou autoři knihy uvedeni jinak než v abecedním pořadí, zřejmě to vyjadřuje rozdílnou velikost jejich autorského podílu, a toto pořadí je dobré zachovat - srov. publikace (Háva et al. 2003) nebo (Zimmer, Priller 2004) níže):

Frič, Pavol, Rochdi Goulli. 2001. *Neziskový sektor v České republice*. Praha: EUROLEX BOHEMIA.
(Frič, Goulli, 2001)

Dohnalová, Marie, Jaroslav Malina, Karel Müller. 2003. *Občanská společnost: Minulost – současnost – budoucnost*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana.¹
(Dohnalová, Malina, Müller, 2003)

V tomto posledním případě navíc máme co dělat s publikací, která je vydávána jako monografie, ale vychází jako jedna z položek v rámci určité konkrétní řady textů mající společné označení. Chceme-li toto v předchozí citaci uvést (což není povinné), bude vypadat následovně:

Dohnalová, Marie, Jaroslav Malina, Karel Müller. 2003. *Občanská společnost: Minulost – současnost – budoucnost*. Panoráma biologické a sociokulturní antropologie 17, editor Jaroslav Malina. Brno: Nadace Universitas Masarykiana.
(Dohnalová, Malina, Müller, 2003)

¹ Na titulním listu této knihy je uvedeno hned několik vydávajících institucí. Pro jednoduchost je možné uvádět jen první z nich (podobně lze postupovat tam, kde je uvedeno více míst vydání – uvádí se jen to první).

Velmi častý je případ tzv. working paperů, čili sériově vycházejících publikací vydávaných některou institucí (univerzity, výzkumné ústavy, neziskové organizace), které však nemají povahu časopisu:

Anheier, Helmut K. 2001. „Foundations in Europe – A comparative perspective“. *Civil Society Working Papers 18*. London: London School of Economics.
(Anheier, 2001)

Hlavní autor a spoluautoři:

Někdy je uveden na titulní straně knihy jen jeden nebo více hlavních autorů, zatímco ostatní jsou „schováni“ pod označení „a kol.“, „et al.“, „a spolupracovníci“ a podobně. Bibliografické odkazy vypadají následovně:

Rektořík, Jaroslav a kol. 2001. *Organizace neziskového sektoru*. Praha: Ekopress.
(Rektořík a kol., 2001)

Salamon, Lester M., Helmut K. Anheier et al. 1999. *Nástup neziskového sektoru*. Praha: AGNES.
(Salamon, Anheier et al., 1999)

Je-li autorů více než tři (a všichni jsou uvedeni na titulním listu publikace, takže je vhodné je přepsat do bibliografického odkazu), používá se et al. také v závorkovém odkazu uvnitř textu, jako v tomto případě publikace celkem 6 autorů:

Háva, Petr, Rochdi Goulli, Lenka Krákorová, Lenka Pasovská, Alexandr Stožický, Olga Vyskočilová. 2003. *Problémy hospodaření okresních nemocnic*. Kostelec nad Černými Lesy: IZPE.
(Háva et al., 2003)

Vyskytne-li se publikace se značným množstvím autorů bez zvýraznění jednoho či více jako hlavních, pak se do bibliografického odkazu uvede jen jméno prvního uvedeného + „et al.“.

Institucionální autorství (korporace):

Mnohé publikace jsou psány „za instituci“ tj. i když je nepochybně psali konkrétní lidé, nejsou jako autoři uvedeni. V takovém případě se na autorském místě objevuje název této instituce.

European Commission. 1997. *Agenda 2000 – Commission Opinion on the Czech Republic's Application for Membership of the European Union*. Brussels: European Commission.
(European Commission, 1997)

Open Society Institute. 2002. *Korupce a protikorupční politika v ČR*. Budapest: Open Society Institute.
(Open, 2002)

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 2004. *Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2004-2006*. Praha: MPSV.
(Ministerstvo, 2004)

Pokud by však v tomto posledním případě na seznamu literatury byla jiná položka začínající Ministerstvo... (např. Ministerstvo kultury ČR), výraz v odkazovací závorce by musel být delší (vždy nejkratší jednoznačně identifikující řetězec slov, jimiž bibliografický odkaz začíná):

(Ministerstvo práce, 2004)

Není-li znám autor a shoduje-li se název vydavatele s názvem institucionálního autora (korporace), lze citovat buď výše uvedeným způsobem, nebo vynechat korporaci a začít přímo názvem publikace:

Národní vzdělávací fond. 1998. *Analýza veřejné správy České republiky*. Praha: Národní vzdělávací fond.

(Národní, 1998)

nebo také:

Analýza veřejné správy České republiky. 1998. Praha: Národní vzdělávací fond.

(Analýza, 1998)

Neexistující autorství

Mohou se vyskytnout i publikace, u nichž nelze určit personální ani institucionální autorství. Pak se odkaz začíná titulem a odkazovací závorka obsahuje nejkratší jednoznačně identifikující součást názvu:

Stručný filosofický slovník. 1966. Praha: Svoboda.

(*Stručný* 1966) (nevyskytuje-li se v seznamu literatury jiná položka začínající slovem „Stručný“).

Editorství

(platí stejná pravidla jako u monografií obecně + za posledního autora se uvádí (ed.), jde-li o jednoho editora, nebo (eds.), jde-li o více editorů. Jinojazyčné zkratky pro editorství, jako třeba německé Hrsg., se nepoužívají a nahrazují ed. nebo eds. Ed. nebo eds. se však nepíše do odkazovacích závorek):

Skalník, Petr (ed.). 2004. *Politická kultura: antropologie, sociologie, politologie*. Praha: Set Out.

(Skalník, 2004)

Zimmer, Annette, Eckhard Priller (eds.). 2004. *Future of Civil Society. Making Central European Nonprofit-Organizations Work*. Opladen: VS Verlag.

(Zimmer, Priller, 2004)

Poznámka k odkazům na sborníky: jsou na místě, pokud odkazujete na celou publikaci. Pokud však citujete konkrétní větu jednoho konkrétního autora (nemusí to shodou okolností být nikdo z editorů), pak např. odkaz (Zimmer, Priller 2004: 173) je nepřesný a neférový ke skutečným autorům citované věty, jimiž jsou autoři jednoho ze zařazených článků. Proto je v takovém případě třeba uvádět do seznamu literatury jednotlivé citované texty z celého sborníku. Tím se dostáváme k druhé hlavní kategorii bibliografických odkazů, jímž jsou odkazy na texty uveřejněné ve sbornících.

Texty uveřejněné ve sbornících

Základní schéma citace:

Příjmení autora, Křestní jméno. Rok vydání. „Název textu“. In Křestní jméno editora Příjmení editora (ed.). Název sborníku. Místo vydání: Vydavatel, Stránka od-Stránka do.

Zde uvedené základní schéma se obměňuje stejným způsobem jako výše uvedené příklady u monografií.

Je-li sborník „editován institucí“, ve výše uvedeném schématu jsou položky „Křestní jméno editora, Příjmení editora (ed.)“ nahrazeny položkou „Název instituce.“

Benda, Václav. 1990. „Paralelní polis“. In Vilém Prečan (ed.). *Charta 77. 1977-1989. Od morální k demokratické revoluci*. Scheinfeld-Schwarzenberg: Československé středisko nezávislé literatury, s. 43-51.

(Benda, 1990)

Rymsza, Marek, Annette Zimmer. 2004. „Embeddedness of Nonprofit Organizations: Government-Nonprofit Relationships“. In Annette Zimmer, Eckhard Priller (eds.). *Future of Civil Society. Making Central European Nonprofit Organizations Work*. Opladen: VS Verlag, s. 169-197.

(Rymsza, Priller, 2004)

Kocka, Jürgen. 2000. „Zivilgesellschaft als historisches Problem und Versprechen“. In Manfred Hildermeier, Jürgen Kocka, Christoph Conrad (eds.). *Europäische Zivilgesellschaft in Ost und West. Begriff, Geschichte, Chancen*. Frankfurt: Campus, s. 13-39.

(Kocka, 2000)

Kalousová, Pavlína. 2003. „Kontext firemní filantropie v ČR“. In Fórum dárců. *Odpovědnost přináší úspěch, úspěch přináší odpovědnost*. Praha: Fórum dárců, s. 8 - 11.

(Kalousová, 2003)

Zvláštním případem je citace článku ze sborníku sebraných textů jednoho určitého autora. Pak lze údaj o autorství celého sborníku vynechat:

Taylor, Charles. 1995. „Invoking Civil Society“. In *Philosophical Arguments*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, s. 204-224.

(Taylor, 1995)

Články v časopisech:

Jiným důležitým typem bibliografického odkazu často používaného v akademické literatuře jsou odkazy na články publikované v časopisech. Základní schéma tohoto odkazu vypadá následovně:

Příjmení autora, Křestní jméno. Rok vydání. „Název článku“. Název časopisu Ročník (Číslo v daném ročníku): Stránka od-Stránka do.

Hurytová, Ivana. 2002. „Něco málo o grantování“. *Grantis* X (11): 4-6.
(Hurytová, 2002)

Putnam, Robert D. 1995. „Bowling Alone: America's Declining Social Capital“. *Journal of Democracy* 6 (1): 65-78.
(Putnam, 1995)

Většina vědeckých časopisů je číslována v každém ročníku průběžně, tj. první číslo začíná stránkou 1 a druhé navazuje na jeho poslední stránku, např. 148. Údaj o ročníku a čísle stránky proto identifikuje stránku jednoznačně. Naproti tomu mnohé další časopisy (například časopis *Grantis*) a populární týdeníky a deníky jsou číslovány v každém čísle od stránky 1. U těchto časopisů je proto údaj o čísle povinný, jinak citace není úplná!

Zvláštní případ představují články v denním tisku. Standardní situace zachycují následující citace (v pořadí: článek s uvedeným autorem, článek s uvedenou redakční značkou, článek bez jakéhokoli autorského odkazu nebo jiného odkazu než na zdrojové tiskové agentury):

Doležal, Bohumil. 2006. "ODS horší než komunisté?". *MF Dnes* 9. ledna 2006: A/6.
(Doležal, 2006)

rep. 2006. "Karla Gotta okradli v Chile na ulici lupiči". *MF Dnes* 9. ledna 2006: A/2.
(rep, 2006)

MF Dnes. 2006. "Prehistorický muž používal pomádu". *MF Dnes* 9. ledna 2006: A/9.
(MF Dnes, 2006)

Nestandardní případy:

Kromě dosud popsaných případů může nastat celá řada dalších, z nichž na některé častěji se vyskytující zde upozorňujeme.

Dosud nevydaný dokument (ale určený k publikaci): místo data vydání se uvádí "v tisku" (anglicky "forthcoming").

Anheier, Helmut, K. v tisku. *Civil Society - Measurement, Evaluation, Policy*. London: Earthscan Publications.
(Anheier, v tisku)

Chybějící údaje.

U všech dosud uvedených dokumentů se může stát, že některé odkazy prostě neexistují. Pak se nahrazují takto:

Chybějící rok vydání: s.d. (sine dato = bez data)

Chybějící místo vydání: s.l. (sine loco = bez místa)

Chybějící název nakladatelství: s.n. (sine nomine = beze jména nakladatelství).

Název publikace chybět nemůže, autor nebo editor je většinou znám nebo je autorství institucionální nebo autora nahrazuje název publikace (viz výše).

Aristotelés. s.d. *Ústava Athéňanů*. S.l.: s.n.

(Aristoteles, s.d.)

Nepublikované materiály (tj. takové, které nevyšly a nejsou v tisku): neuvádí se pochopitelně místo vydání a název nakladatelství, místo nich se doplní "nepublikovaný rukopis". Specifický případ představují školní (diplomové a jiné) práce, jejichž citační vzor byl uveden výše.

Novák, Josef. 2005. *Návrh na vyřešení všech palčivých problémů lidstva v deseti kapitolách*. *Sepsáno L.P. 2005*. Nepublikovaný rukopis.

(Novák, 2005)

Další druhy citovaných dokumentů:

Webové materiály

Stále častěji využívaný zdroj, který žel skýtá pro správné citování řadu nástrah. Zde uvedeme jen nejjednodušší možnosti. Obecně platí, že je-li na webu dostupný dokument, který představuje naskenovanou verzi tiskem vydané publikace, lze citovat, jako byste měli k dispozici „papírovou“ verzi. Naskenovaná verze obsahuje čísla stránek a všechny další potřebné údaje, z nichž lze vytvořit standardní ne-webový odkaz. To se týká zejména časopiseckých databází jako JSTOR obsahujících v naskenované podobě ročníky mnoha odborných časopisů. Stejně tak existují databáze knih, které současně vyšly tiskem. I zde je citování s odkazem na web zbytečné. (Čerpání z elektronické databáze je však vždy možné doložit připojením doplňující poznámky podle vzoru „Dostupné také z internetové databáze JSTOR: <http://.... >.“ na konec příslušné položky.)

Jinak je tomu v případě zvětšující se skupiny publikací, které vycházejí pouze elektronicky, nebo současně „na papíře“ i elektronicky, ale elektronická verze je dostupnější. Sem patří např. konferenční sborníky nebo časopisy publikované pouze online, ale také např. materiály Evropské komise, národních ministerstev a jiných politických institucí, neziskových organizací aj. V tomto případě se citace vytvářejí podobně jako v případě "papírových" dokumentů, ale je nutné doplnit několik dalších údajů:

- o typu média – v hranatých závorkách za název dokumentu (u článků až za název celé publikace):

[online]

[databáze online]

[email]

[datový soubor]
[CD-ROM]
[disketa]
[magnetofonová kazeta]

- o datu citování dokumentu (důvodem zde je skutečnost, že elektronické dokumenty mohou být v čase průběžně upravovány, doplňovány a také samozřejmě mazány):
[citováno 2006-02-28] nebo [cit. 2006-02-28]
[citováno 28. února 2006] nebo [cit. 28. února 2006]

- o webové adrese stránky, na které je publikace uložena. Použije se výraz „Dostupné z: ...“ a internetová adresa se umístí do lomených závorek „<>“:
Dostupné z: <http://www.transparency.cz/pdf/vyvoj_hodnoceni_cr98-2004.pdf>.

Příklady publikací zeditovaných jako tištěný dokument, ale dostupných na webových stránkách svého vydavatele:

Transparency International. 2005. *Hodnocení České republiky v indexu CPI od roku 1998* [online]. Praha: Transparency International [cit. 2. 10. 2005]. Dostupné z: <http://www.transparency.cz/pdf/vyvoj_hodnoceni_cr98-2004.pdf>. (Transparency, 2005)

Velmi často jsou na webu vyvěšeny publikace patřící do některé textové řady nebo sériově vydávaných materiálů. Výše toho bylo ukázáno pro tištěnou formu publikace na příkladu monografie (Dohnalová, Malina, Müller 2003) a working paperu (Anheier 2001), zde jde o článek publikovaný ve zřejmě periodicky vydávaném věstníku německé nadace Friedrich Ebert Stiftung:

Jakubowicz, Karol. 2005. „Post-Communist Media Development in Perspective“. *Internationale Politikanalyse. Europäische Politik/Politikinformation Osteuropa* [online]. März 2005. Bonn: Friedrich Ebert Stiftung [cit. 29. 1. 2006]. Dostupné z: <<http://www.fes.de/fes4/publikationen/Jakubowicz.pdf>>. (Jakubowicz, 2005)

Následují příklady publikací v online časopisech (tyto dva konkrétní jsou šetrné ke svým čtenářům, dělí se na ročníky a čísla, aby se přiblížily tištěným časopisům, a samy uvádějí návod, jak je citovat. Chybí ovšem stránky):

Delanty, Gerard. 1998. „Social Theory and European Transformation: Is there a European Society?“. *Sociological Research Online* [online] 3 (1) [cit. 3.10. 2005]. Dostupné z: <<http://www.socresonline.org.uk/3/1/1.html>>. (Delanty, 1998)

Trondal, Jarle. 1999. „Integration Through Participation – Introductory Notes to the Study of Administrative Integration“. *European Integration Online Papers* [online] 3 (4) [cit. 2.10. 2005]. Dostupné z: <<http://eiop.or.at/eiop/texte/1999-004.htm>>. (Trondal, 1999)

Příklad citace elektronické databáze:

Administrativní registr ekonomických subjektů (ARES) [databáze online]. 2005. Praha: Ministerstvo financí ČR. Dostupné z: <<http://www.info.mfcr.cz/ares/ares.html>>. (Administrativní, 2005)

Příklad citace emailu (jako název se uvádí Předmět zprávy, následuje specifikace typu média [online] nebo [email], datum a čas odeslání zprávy a datum citování):

Pincová, Eliška. 2005. „Termíny obhajob na katedře Občanský sektor“ [online]. 12. prosince 2005 9:47. [cit. 10. února 2006]. (Pincová, 2005)

Nejhůře citovatelné jsou odkazy na údaje z běžných webových stránek, kde se obtížně hledají i názvy dokumentu. Nelze-li použít žádný z dosud uvedených vzorů, nezbývá než odkázat pouze na webovou stránku a uvést datum návštěvy. Ježto jde o webové stránky, jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů a literatury zvlášť (viz níže).

Přednášky na konferenci

Jiným specifickým typem dokumentu jsou přednášky a referáty proslovené na konferencích, workshopech atd. Pakliže nevyšly ve sborníku nebo jinak tiskem, nezbývá než je citovat přímo. Tyto odkazy, které se vyskytují spíše výjimečně, lze řadit do stejného seznamu s použitou literaturou. Schéma citace by mělo být patrné z následujícího odkazu:

Vomáčka, Arnold. 2004. „Role nadačního sektoru v EU a role nadačního sektoru v ČR – výsledky výzkumu“. 3. *celostátní konference nadačních a firemních dárců*. 8. listopadu 2004. Praha: Fórum dárců. (Vomáčka, 2004)

Analyzované dokumenty

Provádí-li se v diplomové práci analýza dokumentů (např. výročních zpráv) a zvláště zpracovává-li se těchto dokumentů větší množství, je vhodné uvést je v závěrečném seznamu odděleně. Cituje se podle stejných pravidel jako jiná literatura (tj. buď s institucionálním autorstvím nebo jako dokument bez autora, druhý způsob ovšem může vést k dlouhým odkazům v závorkách).

Fórum dárců. 2003. *Výroční zpráva za rok 2002*. Praha: Fórum dárců.
Nadace Preciosa 2000. *Výroční zpráva Nadace PRECIOSA za rok 1999*. Jablonec nad Nisou: Nadace Preciosa. (Fórum, 2003)
(Nadace Preciosa, 2000)

Je-li dokumentů hodně, překrývají-li se roky vydání dokumentů jedné instituce, nebo je-li do analýzy zahrnuta celá řada institucí s podobně začínajícím názvem, běžný typ odkazování v závorkách může být nepraktický. Pak lze uvažovat o zavedení speciálních zkratk, kterými se bude na tyto dokumenty odkazovat, např. (VZ FD, 2003)

(VZ Preciosa, 2000)

Základní odkaz pak bude vypadat následovně. Zkratky je ovšem třeba zavádět pouze v opravdu nezbytných případech.

Fórum dárců 2003 (=VZ FD, 2002). *Výroční zpráva za rok 2002*. Praha: Fórum dárců.

Nadace Preciosa 2000 (=VZ Preciosa, 1999). *Výroční zpráva Nadace PRECIOSA za rok 1999*. Jablonec nad Nisou: Nadace Preciosa.

Použité výzkumy

Pracuje-li se v diplomové práci s datovými soubory z již dříve realizovaných výzkumů, pak i na ty je třeba správně odkazovat. Zpravidla se uvádějí odděleně od citované literatury, a to kupříkladu takto:

Sociální situace domácností. 2001. Český statistický úřad.

(Sociální, 2001)

Region a politika. 2000. Sociologický ústav AV ČR

(Region, 2000)

Zákony

Zákony je třeba v seznamu literatury rovněž uvádět odděleně od ostatních zdrojů v této formě:

Zákon č. 114/1992 Sb, o ochraně přírody a krajiny.

(Zákon 114/1992, §4)

Rozhovory

Zvláště od ostatních zdrojů je třeba uvádět také výzkumné rozhovory, pokud byly nějaké realizovány. Způsob odkazu bude záležet na tom, zda chcete zachovat anonymitu osob poskytnuvších rozhovor. I zde lze uvažovat o zavedení speciálních odkazovacích zkratk.

Rozhovor 1. Prof. ThDr. Franz Ferdinand, CSc., předseda správní rady, *Nadace Rock for Civil Society*. Vedl Karel Poborský 1.4 2005.

Rozhovor 2. Anonymní respondent. *Nadace Rock for Civil Society*. Vedl Karel Poborský 2.4 2005.

(Rozhovor 1, sekce 3)

(Rozhovor 2, řádek 56)

Organizace seznamu literatury:

Položky se uvádějí důsledně v abecedním pořadí, bez ohledu na to, zda je autorem osoba nebo instituce nebo se začíná názvem publikace. Více položek téhož autora se řadí sestupně od nejstarší po nejnovější. Autorské položky předcházejí editační, samostatné publikace jednoho autora předcházejí ty, u nichž je spoluautorem nebo spolueditorem. Pokud dojde k tomu, že se v seznamu objeví více položek majících identickou odkazovací závorku (tj. příjmení autora

nebo název instituce a letopočet jsou totožné), rozliší se přidáním malých písmen a,b,c...za rok vydání.

Müller, Karel. 2003a. *Češi a občanská společnost. Pojem, problémy, východiska*. 2. vydání. Praha: Triton.

Müller, Karel. 2003b. „Koncept občanské společnosti: pokus o komplementární přístup. Tocquevillovské dědictví a giddensovská perspektiva“. *Sociologický časopis* 39 (5): 607-24.

(Müller, 2003a)

(Müller, 2003b)

Řazení položek téhož autora v seznamu literatury objasňuje následující příklad:

Putnam, Robert D. 1976.

Putnam, Robert D. 1978a.

Putnam, Robert D. (ed.) 1978b.

Putnam, Robert D. (ed.) 2000.

Putnam, Robert D. 2005.

Putnam, Robert D. v tisku.

Putnam, Robert D. n.d.

Putnam, Robert D., Alfred Atkinson 1975.

Putnam, Robert D., Alfred Winch 1969.

Následuje velmi stručná ukázka seznamu literatury (celý seznam vyznačen modře):

Seznam použité literatury a zdrojů

Literatura:

Almond, Gabriel A., Sidney Verba. [1963] 1989. *The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Newbury Park: Sage.

Anheier, Helmut K. 2001. „Foundations in Europe – A comparative perspective“. *Civil Society Working Papers* 18. London: London School of Economics.

Anheier, Helmut, K. v tisku. *Civil Society - Measurement, Evaluation, Policy*. London: Earthscan Publications.

Aristotelés. s.d. *Ústava Athéňanů*. S.l.: s.n.

Benda, Václav. 1990. „Paralelní polis“. In Vilém Prečan (ed.). *Charta 77. 1977-1989. Od morální k demokratické revoluci*. Scheinfeld-Schwarzenberg: Československé středisko nezávislé literatury, 43-51.

Delanty, Gerard. 1998. „Social Theory and European Transformation: Is there a European Society?“. *Sociological Research Online* [online] 3 (1) [cit. 3.10. 2005]. Dostupné z: <<http://www.socresonline.org.uk/3/1/1.html>>.

Dohnalová, Marie, Jaroslav Malina, Karel Müller. 2003. *Občanská společnost: Minulost – současnost – budoucnost*. Brno: Nadace Universitas Masarykiana.

Doležal, Bohumil. 2006. "ODS horší než komunisté?". *MF Dnes* 9. ledna 2006: A/6.

European Commission. 1997. *Agenda 2000 – Commission Opinion on the Czech Republic's Application for Membership of the European Union*. Brussels: European Commission.

Frič, Pavol, Rochdi Goulli. 2001. *Neziskový sektor v České republice*. Praha: EUROLEX BOHEMIA.

Háva, Petr, Rochdi Goulli, Lenka Krákorová, Lenka Pasovská, Alexandr Stožický, Olga Vyskočilová. 2003. *Problémy hospodaření okresních nemocnic*. Kostelec nad Černými Lesy: IZPE.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 2004. *Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2004-2006*. Praha: MPSV.

Novák, Josef. 2005. *Návrh na vyřešení všech palčivých problémů lidstva v deseti kapitolách. Sepsáno L.P. 2005*. Nepublikovaný rukopis.

Putnam, Robert D. 1995. „Bowling Alone: America's Declining Social Capital“. *Journal of Democracy* 6 (1): 65-78.

Rektořík, Jaroslav a kol. 2001. *Organizace neziskového sektoru*. Praha: Ekopress.

rep. 2006. "Karla Gotta okradli v Chile na ulici lupiči". *MF Dnes* 9. ledna 2006: A/2.

Rymsza, Marek, Annette Priller. 2004. „Embeddedness of Nonprofit Organizations: Government-Nonprofit Relationships“. In Annette Zimmer, Eckhard Priller (eds.). *Future of Civil Society. Making Central European Nonprofit Organizations Work*. Opladen: VS Verlag, s. 169-197.

Stručný filosofický slovník. 1966. Praha: Svoboda.

Taylor, Charles. 1995. „Invoking Civil Society“. In *Philosophical Arguments*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, s. 204-224.

Trambová, Lenka. 2004. *Grantový cyklus ve statutech českých nadací*. Nepublikovaná diplomová práce. Praha: FHS UK.

Transparency International. 2005. *Hodnocení České republiky v indexu CPI od roku 1998* [online]. Praha: Transparency International [cit. 2. 10. 2005]. Dostupné z : <http://www.transparency.cz/pdf/vyvoj_hodnoceni_cr98-2004.pdf>.

Vomáčka, Arnold. 2004. „Role nadačního sektoru v EU a role nadačního sektoru v ČR – výsledky výzkumu“. 3. celostátní konference nadačních a firemních dárců. 8. listopadu 2004. Praha: Fórum dárců.

Zimmer, Annette, Eckhard Priller (eds.). 2004. *Future of Civil Society. Making Central European Nonprofit-Organizations Work*. Opladen: VS Verlag.

Analyzované dokumenty

Fórum dárců. 2003. *Výroční zpráva za rok 2002*. Praha: Fórum dárců.

Nadace Preciosa. 2000. *Výroční zpráva Nadace PRECIOSA za rok 1999*. Jablonec nad Nisou: Nadace Preciosa.

Webové stránky

www.donorsforum.cz, Fórum dárců [cit. 26. dubna 2003].

www.justice.cz, Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 1. dubna 2003].

Použité výzkumy:

Region a politika. 2000. Sociologický ústav AV ČR.

Sociální situace domácností. 2001. Praha: Český statistický úřad.

Zákony

Zákon č. 114/1992 Sb, o ochraně přírody a krajiny.

Rozhovory

Rozhovor 1. Prof. ThDr. Franz Ferdinand, CSc., předseda správní rady, *Nadace Rock for Civil Society*. Vedl Karel Poborský 1.4 2005.

Rozhovor 2. Anonymní respondent. *Nadace Rock for Civil Society*. Vedl Karel Poborský 2.4 2005.

Pravidla pro uvádění odkazovacích závorek v textu

Dosud byla řeč zejména o vytváření platných bibliografických odkazů zařaditelných do seznamu literatury, které musí jasně a jednoznačně identifikovat citovaný dokument. Nyní se aspoň stručně podívejme na druhou část harvardského způsobu citování – provedení odkazovacích závorek v textu.

Odkaz na celou publikaci:
(Aron, 1980)

Odkaz na konkrétní stránku 25:
(Aron, 1980: 25)

Odkaz na stránky 25 až 27:
(Aron, 1980: 25-27)

Odkaz na pasáž začínající na straně 25:
(Aron, 1980: 25n)

Odkaz na tři různé stránky:
(Aron, 1980: 25, 27, 32)

Odkaz na sdělení uvedená porůznu:
(Aron, 1980: passim)

Odkaz na celou jednu kapitolu:
(Aron, 1980: kap. 3)

Citování z „druhé ruky“ (Aron cituje Marxe, Vy příslušný Marxův text neznáte):
(Marx citován in Aron, 1980: 25)

Pokud je v přímém citátu z originálu zvýraznění (kurzívou, tučně, proloženě) nebo pokud zvýraznění pochází od Vás:
(Aron, 1980: 25; zvýraznění v originále) nebo (Aron 1980: 25; zvýraznění autor/ka)

První vydání (stejně musí být uvedeno vzadu v literatuře):
(Aron, [1938] 1980: 25)

Dvě a více publikací téhož autora – oddělujeme čárkou, řadíme chronologicky
(Aron, 1980, 1987)

Dvě a více publikací různých autorů – oddělujeme středníkem, řadíme abecedně
(Aron, 1980; Sartre, 1981)
(Aron, 1980, 1987, 2005; Sartre, 1981, 1985)
(Aron, 1980: 24-31; Sartre, 1981: 17, 185)

Dvě a více publikací téhož autora ve stejném roce - a,b,c...
(Aron, 1980a, 1980b)
(Aron, 1980c; Sartre, 1963a)

Publikace dvou nebo tří autorů (bez *a* mezi jmény) – stejně tak vzadu v literatuře bez *a*:
(Aron, Deleuze, Foucault, 1980)

Publikace čtyř a více autorů:
(Aron et al., 1980) nebo (Aron aj., 1980)

II. Další editační pokyny

Přímé citáty v textu:

- dvojité uvozovky z originálu se uvnitř citátu mění na jednoduché (dole i nahoře) „...když tedy tato ‚občanská‘ společnost...“

- doplňuje-li se slovo, aby byl jasný smysl věty, pak do kulatých závorek a za slovo se přidá: „– pozn. autora/ky“ nebo iniciály autora: „... vítězství (*Sparty Praha* – pozn. autora) je téměř jisté ...“
nebo „... vítězství (*Sparty Praha* – X.Y.) je téměř jisté ...“
- kurzíva a jiné formy zvýraznění z originálu zůstává a citace vypadá následovně:
(Aron 1980: 25; zvýraznění v originále)
nebo ji přidal autor, a pak má citace podobu:
(Aron 1980: 25; zvýraznění autor/ka) nebo (Aron 1980: 25; zvýraznění X.Y.)
- změna velkého na malé písmeno nebo naopak na začátku citátu: „(s)ociologie upadá...“
- tři tečky místo vypuštěné části: „mezera před ... mezera za“
tři tečky jako dokončení věty: „bez mezery...“

Uvádění překladů z cizojazyčné literatury:

Citujete-li ze zahraničního zdroje, pak je třeba jej přeložit a za přeložený citát a příslušný bibliografický odkaz uvést: „(překlad vlastní)“. Pokud je překladů hodně a tato závorka by se zbytečně často opakovala, je lepší v příhodně umístěné poznámce uvést, že všechny překlady/všechny kromě určitých překladů jsou autorovy/autorčiny vlastní. Originální text není nutné uvádět. Pokud ho z vážných důvodů uvést chcete, nejlépe do poznámky pod čarou.

Citujete-li literaturu přeloženou do češtiny, není třeba překladatele výslovně uvádět, a pokud ho uvést chcete, učiňte tak nejlépe jednorázově v závěrečném seznamu literatury. Příklad:

Tocqueville, Alexis de 2003. *Starý režim a Revoluce*. Přeložili Adriena Borovičková a Vladimír Jochmann. Praha: Academia.
(Tocqueville, 2003)

III. Tabulky, grafy, obrázky a schémata

Toto téma již bezprostředně nesouvisí s problematikou bibliografických odkazů, avšak představuje další nezbytnou formální náležitost kvalitních diplomových prací. Pravidla týkající se tabulek a grafů, popřípadě obrázků nebo schémat, se dají shrnout do následujících čtyř bodů:

1. Tabulky jsou v celé práci průběžně číslovány (tj. ne stále znovu od čísla 1 v každé kapitole). Totéž platí pro grafy a další.
2. Na každou tabulku, graf aj. musí být v textu práce odkázáno. Tabulky, grafy, obrázky a schémata nelze do textu jen tak „příplácnout“, ale musí být v některé části diplomové práce použity jako základ argumentace nebo výkladu. Odkaz v textu může vypadat takto: (Tab. 1), (viz Tab. 7), (srov. Graf 3), (Obr. 4), (srov. Schéma 1).
3. Tabulky, grafy, obrázky a schémata musí mít svůj vlastní stručný, ale výstižný popis (= název). Jinak řečeno, musí být srozumitelné samy o sobě. Kromě toho k nim lze a někdy je i třeba přidat poznámku vysvětlující méně běžné koncepty nebo operace, jež se v nich mohou vyskytovat.
4. Pod každou tabulkou nebo grafem musí být zmíněn zdroj uvedených nebo použitých dat.

Je-li převzat z dříve provedených šetření:

Zdroj: *Sociální situace domácností*, 2001

Je-li převzat ze str. 195 publikace uvedené v seznamu literatury:

Zdroj: (Rymsza, Priller, 2004: 195)

Je-li založen na vlastním zpracování vlastních dat:

Zdroj: vlastní výzkum

Zdroj: vlastní výpočty

Je-li založen na zpracování zdrojů z webových stránek:

Zdroj: www.justice.cz, [cit. 12. ledna 2006]

Příklady:

Tabulka 7. Členství v zájmových organizacích podle regionů

region pozice	PRAHA	OSTRAVA	ZLÍN	LOUNY
funkcionář	2.7	3.3	3.4	3.3
člen	10.5	11.5	14.1	12.4
není člen	82.1	84.1	81.6	81.6
N	878	886	843	837

Zdroj: *Region a politika*, 2000

Otázka: „Zúčastňujete se v současné době veřejného života např. v občanských sdruženích, veřejně prospěšných společnostech, v různých zájmových hnutích a organizacích, v odborech, organizacích zaměstnavatelů, profesionálních svazech nebo komorách?“

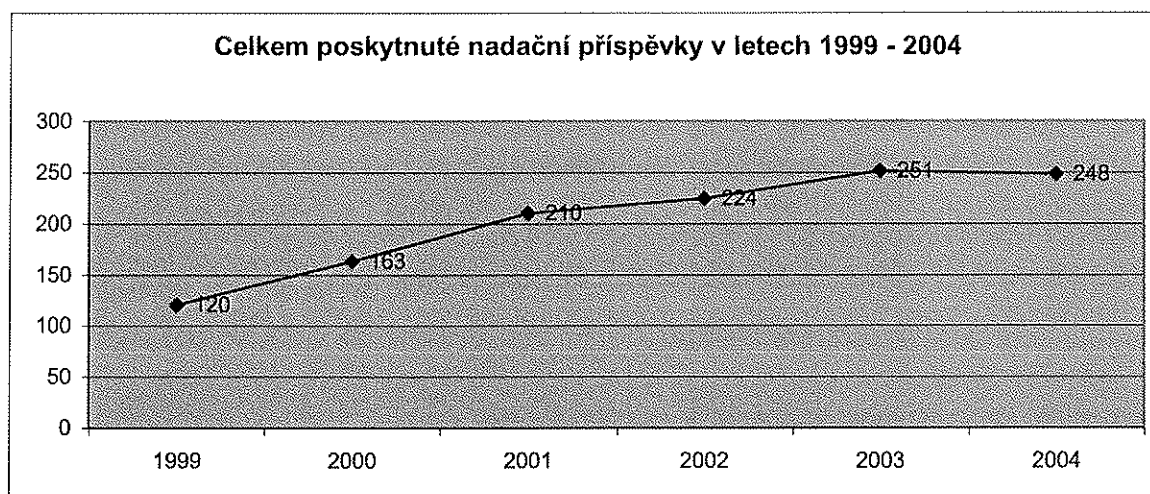
Pozn.: Dopočet do 100% ve sloupci tvoří odpovědi Neví, Neodpověděl/a, Netyká se.

Tabulka 3. Příklady dotačních vzorců firemních nadací

Nadace	Dotační vzorec
Accenture Foundation	1% před zdaněním (z čehož jedna ½ jde do souhrnné nadace a druhá ½ národním nadacím)
Diageo Foundation	1% před zdaněním (do nadace a další na společné dobročinné akce)
Lloyds TSB Foundations	1% před zdaněním (je dáváno průměrně přes 3 roky)
Northern Rock Foundation	5% před zdaněním
Persula Foundation (Richer Sounds)	5% před zdaněním

Zdroj: (*Business in the Community*, 2003), vlastní překlad

Graf 23. Celková výše nadačních příspěvků poskytnutých Nadací Preciosa v letech 1999 – 2004

Zdroj: *Výroční zprávy Nadace Preciosa 1999-2004*, vlastní výpočty

